

Ekonominės raidos scenarijus 2020–2023 metams

2020 m. rugsėjis

Ekonominės raidos scenarijus (toliau – scenarijus) sudarytas įvertinus faktinę Lietuvos ekonomikos raidą per pirmuosius aštuonis šių metų mėnesius¹ ir išorės aplinkos pokyčius. Prielaidos dėl išorės aplinkos vidutiniu laikotarpiu atitinka tarptautinių institucijų² šių metų vasarą paskelbtas prognozes.

Pirmąjį 2020 metų pusmetį šalies ūkis pademonstravo atsparumą COVID-19 pandemijos sukeltiems iššūkiams – po patirto „ekonomikos uždarymo“ šoko balandį, jau nuo gegužės mėnesio buvo stebimas ekonominio aktyvumo didėjimas, o gyventojų išlaidos prekėms atsistatė iki praėjusių metų lygio. Naujausi statistiniai duomenys rodo, kad ekonomikos atsigavimas tęsiasi ir pirmaisiais antrojo pusmečio mėnesiais: statistikai fiksavo augančias mažmeninės prekybos apyvartas, gerėjančius vartotojų ir verslo lūkesčius, teigiamus pramonės produkcijos pokyčius, o javų augintojai informavo apie gerą grūdų derlių. Visa tai turės teigiamos įtakos trečiojo ketvirčio ekonominės raidos rezultatams.

Pagal scenarijaus rengimo metu disponuotą informaciją dauguma pasaulio valstybių tebebuvo veikiamos pasaulinės COVID-19 pandemijos, o epidemiologinė situacija tiek Lietuvoje, tiek pagrindinėse Lietuvos užsienio prekybos partnerėse buvo pablogėjusi. Patvirtintos veiksmingos vakcinos nuo šios infekcijos vis dar nebuvo. Taip pat neatsirado mokslinių įrodymų, kad persirgę COVID-19 liga asmenys įgyja ilgalaikį imunitetą. Todėl scenarijus sudarytas nekeičiant vasarą darytos prielaidos, kad virusas tarp žmonių pasaulyje plis mažiausiai kelis metus. Taip pat nekeičiama prielaida, kad tiek Lietuva, tiek kitos ES valstybės bus efektyviai išnaudojusios itin daug išteklių kainavusį COVID-19 viruso plitimo suvaldymo tikslais taikytą „ekonomikos uždarymo“ laikotarpį – sustiprino sveikatos apsaugos sistemas bei epidemiologinę situaciją valdančias institucijas ir yra pasirengusios COVID-19 viruso plitimą valdyti mažesnę neigiamą įtaką ekonomikai turinčiomis priemonėmis.

Scenarijaus sudarymo metu nebuvo patikimos informacijos dėl infekcijos plitimo šalyje tendencijų rudenį ir žiemą, tačiau jau turima kitų šalių patirtis rodo, kad šaltuoju laikotarpiu stebimas didesnis viruso plitimas, o augant susirgimų skaičiui, net netaikant ekonomiką varžančių infekcijos plitimo suvaldymo priemonių, ekonomikos aktyvumas mažėja. Todėl buvo daryta prielaida, kad ketvirtąjį ketvirtį neigiama pandemijos įtaka ekonomikai sustiprės.

Numatome, kad dėl su COVID-19 viruso pandemija susijusio šoko šiemet Lietuvos ekonomika susitrauks 1,5 proc. – tai gerokai mažiau, nei buvo numatyta vasarą (7 proc.), o 2021 m. tikėtinas 3,3 proc. BVP augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais BVP galėtų augti vidutiniškai po 2,3 proc. per metus.

Darbo rinkos statistiniai duomenys rodo, kad nepaisant viruso pandemijos ir karantino 2020 m. antrąjį ketvirtį situacija darbo rinkoje daugelyje ekonomikos veiklų išliko palyginti gera. COVID-19

¹ Ekonominės raidos scenarijus parengtas naudojantis informacija, viešai paskelbta iki rugpjūčio 31 d. arba iki rugpjūčio 15 d. pateikta, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016-04-13 nutarimo Nr. 369 nuostatomis.

² Europos Komisijos ir Tarptautinio valiutos fondo

viruso pandemija ir ekonominės veiklos ribojimas lėmė mažesnę užimtumą, aukštesnę nedarbą ir per antrąjį ketvirtį sumažėjusį darbo užmokestį privačiame sektoriuje. Nors metinis užimtų gyventojų skaičiaus pokytis šių metų antrąjį ketvirtį buvo neigiamas ir sudarė –2,2 proc., bruto darbo užmokestis augo net 8,5 proc., todėl esant žemam infliacijos tempui gyventojų perkamoji galia išliko stipri. Darbo rinkos situacija labiausiai pablogėjo apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje, kurioje palyginti su atitinkamu ketvirčiu prieš metus užimtųjų sumažėjo 23,2 proc., o darbo užmokestis – 10,3 proc. Labiausiai augo jaunimo nedarbas, kuris II ketvirtį 15–24 m. amžiaus grupėje sudarė 21,1 proc. ir per metus padidėjo dvigubai. Tai sietina su tuo, kad nemaža dalis jaunimo dirba prekybos ir aptarnavimo paslaugų veiklose, kurios nukentėjo labiausiai. Be to, krizių laikotarpiais jaunimas labiau pažeidžiamas, kadangi turi sukaupęs mažiau profesinės patirties.

Įvertinę pirmojo pusmečio tendencijas, numatome, kad 2020 m. užimtų gyventojų skaičius sumažės 1,9 proc., o nedarbo lygis, apskaičiuotas pagal gyventojų užimtumo tyrimo metodiką, išaugs iki 8,8 proc. Švelninantį poveikį darbo vietų skaičiaus pokyčiui ir užimtumui šalyje šiemet turės Vyriausybės subsidijos įmonėms už prastovas ir parama savarankiškai dirbantiesiems bei įmonių gebėjimas prisitaikyti vykdyti veiklą neįprastomis pandemijos sąlygomis. 2021 m. atsigaunant ekonominiam aktyvumui ir išaugus darbo jėgos paklausai nedarbo lygis sumažės iki 7,9 proc., tačiau vis dar viršys 2019 metų lygį. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais nedarbo lygis mažės lėčiau ir vidutinio laikotarpio pabaigoje sudarys 6,6 procento.

Pandemijos sukeltas poveikis darbo rinkai prislopins darbo užmokesčio augimo tempą. Šiemet darbo užmokestis labiausiai augs viešajame sektoriuje. Privačiajame sektoriuje daliai įmonių, ypač apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikloje, susidūrus su pasiūlos ir paklausos sumažėjimu ir paskelbus prastovas atlyginimų raida bus mažiau palanki darbuotojams.

Numatome, kad šiemet vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šalyje augs 6,5 proc., o 2021 m. jo augimo tempas sulėtės iki 3,3 procento. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais mažėjant nedarbo lygiui ir stiprėjant darbo jėgos paklausai numatome, kad darbo užmokesčio augimo tempas šalyje palapsniui spartės ir laikotarpio pabaigoje priartės prie 5 procentų.

Infliacijos tempas 2020 m. antroje pusėje turėtų išlikti sulėtėjęs dėl mažesnių naftos ir kitų energinių prekių bei palankesnių maisto produktų kainų. Spaudimas šiemet augti maisto produktų kainoms turėtų išlikti susilpnėjęs dėl pablogėjusios maisto tiekimo paslaugų paklausos ir padidėjusių maisto produktų atsargų pasaulyje, susijusių su COVID-19 pandemija ir ekonominiais sunkumais. Tam tikrų vartojimo paslaugų (poilsio, transporto) kainų metinis augimo tempas metų viduryje yra susilpnėjęs dėl mažesnės paklausos, susijusios su viruso pandemija, ir pigesnių degalų. Tačiau daugelio kitų paslaugų kainų augimo tempą šiemet toliau palaikys darbo užmokesčio augimas ir administraciniai sprendimai (pavyzdžiui, vidutiniškai ketvirtadaliu didesni atliekų rinkimo įkainiai), todėl esminio paslaugų kainų augimo sulėtėjimo šiemet nesitikime.

Numatome, kad 2020 m. vidutinė metinė infliacija sumažės iki 0,9 procento (2019 m. ji siekė 2,2 proc.). 2021 m. energijos prekių kainų mažėjimo nenumatome, todėl infliacijos tempas paspartės iki 1,8 proc., o vidutinio laikotarpio pabaigoje – iki 2 proc. Kainų raidai vidutiniu laikotarpiu didžiausią įtaką darys pasaulinių kainų, ypač energijos ir maisto prekių, pokyčiai, padėtis šalies darbo rinkoje ir sprendimai dėl administruojamų kainų.

Mažmeninės prekybos apyvartos rezultatai rodo, jog vidaus paklausa po balandį patirto šoko greitai pradėjo atsigauti ir jau birželio mėnesį 6,5 proc. viršijo 2019 m. birželio rezultatus (liepą mažmeninės prekybos apyvarta toliau augo sparčiau – 6,8 proc. – tempu). Vartojimo išlaidų

mažėjimas nebuvo itin drastiškas – namų ūkių vartojimo išlaidos 2020 m. antrąjį ketvirtį sumažėjo 7 proc., kai per 2009 m. krizę šios išlaidos krito daugiau, nei 17 procentų.

Namų ūkių vartojimą šiemet skatins Vyriausybės priemonės, palaikančios gyventojų pajamas. Neaiški tolimesnė pandemijos raida gali daryti didesnę neigiamą įtaką apsisprendimui įsigyti prekes ir paslaugas metų pabaigoje, palyginti su vasaros laikotarpiu. Todėl metinis namų ūkių vartojimo išlaidų pokytis išliks neigiamas ir sudarys 3 procentus. Namų ūkių vartojimo išlaidos 2021–2023 m. galėtų augti vidutiniškai po 2,8 proc. kasmet. Vidutiniu laikotarpiu namų ūkių vartojimo išlaidų pokyčius iš esmės lems vartotojų lūkesčiai ir su jais susiję galimi elgsenos pasikeitimai, disponuojamųjų pajamų raida ir demografiniai pokyčiai šalyje.

Investicinis procesas šalyje pirmąjį šių metų pusmetį sulėtėjo. Išlaidos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui pirmąjį ketvirtį augo vos 1,6 proc., o antrąjį ketvirtį smuko 13 procentų. Antrąjį ketvirtį labiausiai sumenko investicijos į transporto įrangą (71,2 proc.). Transporto sektorius jau anksčiau gana aktyviai investavo į atsinaujinimą ir plėtrą, o įvertinus ir prastesnę užsienio paklausos padėtį bei naujus iššūkius, kylančius dėl Mobilumo paketo, tikėtina, jog šio sektoriaus investicijos artimiausiu metu išliks vangios. Pandemijos metu verslui susidūrus su veiklos apribojimais atsirado poreikis pritaikyti e-komercijos siūlomus sprendimus, o sparčiai išaugęs nuotolinis darbas ir ugdymas paskatino investuoti į papildomą įrangą. Investicijos į informacinių ir ryšių technologijų įrangą 2020 m. antrąjį ketvirtį išaugo 48,8 proc., į intelektinės nuosavybės produktus didėjo 17,8 procento.

Vyraujant neapibrėžtumui dėl pandemijos raidos tiek Lietuvoje, tiek išorės aplinkoje artimiausiu metu mažai tikėtinas ryškesnis investicinio proceso paspartėjimas. Privataus sektoriaus polinkiu investuoti sumažėjus, investicinį procesą šalyje palaikys ES fondų lėšomis įgyvendinamų projektų paspartinimas ir Ateities ekonomikos DNR plano priemonių įgyvendinimas. Šios priemonės turėtų paskatinti investicijas į žmogiškąjį kapitalą, skaitmeninę ekonomiką ir verslą, inovacijas ir mokslinius tyrimus, ekonominę infrastruktūrą ir klimato kaitą bei energetiką.

Numatome, jog bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos 2020 m. galėtų sumažėti 6 procentais. Likusiais vidutinio laikotarpio metais (2021–2023 m.) investicijų raidai šalyje įtaką darys verslo lūkesčiai dėl ateities, situacija užsienio prekybos partnerių rinkose – jiems atsigavus investicinis procesas Lietuvoje suaktyvėtų – išaugtų poreikis didinti darbo našumą ir investuoti į veiklos efektyvinimą, siekis pereiti prie žaliosios ekonomikos. Vidutiniškai per metus 2021–2023 m. bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas galėtų augti po 3,7 procento.

Dėl prastos padėties užsienio prekybos rinkose Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas (palyginamosiomis kainomis) šiemet smuks 7,2 procento. Remiantis prielaidomis dėl užsienio paklausos atsigavimo 2021 m. tikėtinas 7,9 proc. prekių ir paslaugų eksporto augimas. Vėlesniais vidutinio laikotarpio metais prekių ir paslaugų eksportas vidutiniškai galėtų augti apie 5 proc. per metus.

Dėl pandemijos išaugęs neapibrėžtumai, rizika dėl įtampos pasaulinėje prekyboje atsinaujinimo, didelis neužtikrintumas dėl globalios ekonomikos atsigavimo ir sustiprėjusios geopolitinės įtampos – esminiai rizikos veiksniai, dėl kurių šiame scenarijuje numatytų pagrindinių rodiklių įverčiai gali keistis.

Scenarijuje numatytus ekonominių rodiklių įverčius gali pakeisti ir šiemet vykdomas antrasis nacionalinių sąskaitų rodiklių revizijos etapas bei ekonominės raidos scenarijaus sudarymo

statistinės bazės (2019 m. nacionalinių sąskaitų rodiklių) atnaujinimas. Atnaujintus statistinius duomenis Statistikos departamentas ketina paskelbti šių metų spalį.

Pagrindiniai ekonominės raidos scenarijaus rodikliai

Rodiklio pavadinimas	2019	2020P	2021P	2022P	2023P
BVP (to meto kainomis), mln. eur	48433	48165	50657	52885	55195
BVP (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	3,9	-1,5	3,3	2,3	2,3
Suderintas vartotojų kainų indeksas (vidutinis metinis)	2,2	0,9	1,8	2,0	2,0
Investicijų (palyginamosiomis kainomis) pokytis proc.	7,4	-6,0	3,8	3,6	3,6
Prekių ir paslaugų eksporto (palyginamosiomis kainomis) pokytis, proc.	9,6	-7,2	7,9	4,9	4,9
Nedarbo lygis (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžtį), proc.	6,3	8,8	7,9	7,0	6,6
Vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokytis, proc.	8,8	6,5	3,3	3,8	4,5
Užimtųjų skaičiaus pokytis, proc.	0,3	-1,9	1,3	0,7	-0,1

Šaltiniai: Finansų ministerija, Statistikos departamentas